

Riemer Knoop

Participatieve archeologie in de volgende versnelling

Onze tijd van eigenwijze burgers, zelf-doen en werken-van-onderop laat ook de archeologie niet onberoerd. Aan het brede scala van al bestaande mogelijkheden om kennis te nemen van en mee te doen aan het ontdekken van sporen uit het verleden in je eigen buurt is de laatste jaren een nieuwe vorm toegevoegd, de ArcheoHotspots. Voor terloops geïnteresseerden en passanten zijn er sinds 2015 op meer dan twintig plaatsen ArcheoHotspots ontstaan: een informele omgeving, vrij en gratis toegankelijk, waar iedereen even mee kan doen aan een lopend archeologische project of onderzoek. De activiteiten variëren: spullen sorteren, determineren en aan elkaar passen, maar soms ook wetenschappelijk onderzoek naar bijvoorbeeld dakpanstempels uit de Romeinse tijd. No strings attached – je hoeft geen lid te worden, geen loten te kopen, geen abonnement te nemen – en het is ook geen ballenbak met van te voren verstopte vondstjes.

Integendeel, wat er op de tafels van de ArcheoHotspots ligt, komt uit een serieuze opgraving en moet een echte eerste fase van bewerking door.

Democratische draai

Het doel is niet instructie, educatie, promotie of ledenwerving. Wel handen en voeten geven aan twee nogal verschillende dingen: dat 'archeologie' van ons allemaal is en dat wat ú ervan vindt, de associaties die ú heeft, niet minder waardevol zijn dan een wetenschappelijke analyse. De unieke historische sensatie die aanraking van een authentiek oud voorwerp brengt is een recht, geen gunst. Ze leidt, zo blijkt, ook tot narratieve associaties: 'Oh ja, vroeger bij m'n opa in de tuin dit en dat', of 'Op het strand die ene keer vonden we net zo'n gekke haaiantand'. Een keukentafel met wat spullen als aanleiding voor een betrokken gesprek over kwaliteiten in onze leefomgeving, daar gaat het om. De vrijwilligers die in de hotspots

► De mobiele ArcheoHotspot van Zutphen en omstreken. Wat er op de tafels van de ArcheoHotspots ligt, komt altijd uit serieuze opgravingen.

aan de tafels bezig zijn, nodigen uit om mee te doen, vertellen graag wat er aan de hand is, en zijn nieuwsgierig naar spontane reacties en eigen ervaringen van mensen. In die zin zijn de ArcheoHotspots uitbreidingen zowel van de schervenavonden van de AWN als vrijwilligerspraktica die door musea en depots worden gegeven.

Deze democratische draai wordt gespiegeld door het eveneens in 2016 gestarte registratieproject van alle oudheden uit Nederlandse bodem in privébezit: Portable Antiquities of the Netherlands (PAN). Een team van archeologen (registrators en materiaalspecialisten) heeft nu al meer dan honderdduizend bodemvondsten uit privécollecties geïnventariseerd, geregistreerd en gedetermineerd. Die oogst is voor iedereen op het web in te zien en te gebruiken voor onderzoek, beleid en publieke doeleinden. De een biedt het een plezierige manier om erachter te komen wat in de eigen gemeente is gevonden, de ander krijgt er

een belangrijk gereedschap mee om de geschiedenis van het Nederlandse grondgebied beter te begrijpen. Is dit ook participatief? Jazeker, want het effect van PAN is dat de vele duizenden metaaldetectoramateurs, die door de professionele archeologen niet altijd gezien werden, zich nu erkend mogen weten. Hun passie en unieke kennis van materiaal en landschap – ze mogen er gewoon zijn, mits er niet doelbewust te diep of waar dat niet mag wordt gegraven, dat dan weer wel. PAN en de ArcheoHotspots werden, elk op hun eigen wijze, altijd ruimhartig door overheid, universiteiten en publieke en private cultuurfondsen ondersteund. Het zit kennelijk in de lucht. De nog dit jaar verwachte Nederlandse toetreding tot het Europese kaderverdrag voor versterking van de betekenis van erfgoed voor de samenleving ('Faro') zal aan dat laatste niet vreemd aan zijn.

Onder één paraplu

ArcheoHotspots en PAN werden tot vorig jaar projectmatig gefinancierd, telkens voor een korte periode. Maar het zijn helemaal geen projecten, begonnen wij zelf in te zien, behalve het opstarten ervan dan. De lokale ontmoetingstafels en het netwerk van mobiele registratoren die zich vaak een-op-een tot vindsters verhouden, dat is een staande voorziening. En die twee hebben nog met

elkaar te maken ook. Want de ArcheoHotspots, met hun landelijke dekking, zijn ook logische plaatsen om vindsters te ontmoeten, en om met lokaal materiaal misschien wel presentaties te maken.

In 2020 werden de twee initiatieven daarom onder eenzelfde paraplu gebracht, die van de Stichting Archeohotspots. Dat het geen projectjes waren, vond het Ministerie van OCW ook. In 2021 besloot dat om de activiteiten van PAN en de landelijke ondersteuning van de lokale ArcheoHotspots samen voor zeven jaar te ondersteunen. Met name de PAN-kant ging het ministerie aan het hart. Er is een wettelijke meldingsplicht voor toevalsvondsten. Maar dat moet de burger dan wel zonder veel gedoe kunnen en wat moet er precies worden gemeld? De PAN-infrastructuur is daarvoor een mooi vehikel. Voor de voortzetting moest wel een degelijke partij worden gevonden om het werkgeverschap van een dozijn mensen op zich te nemen, en die tegelijk een belang had bij het nationaal ondersteunen van nieuwe vormen van engagement tussen archeologie en publiek. Dat het Rijksmuseum van Oudheden zich daartoe genereus bereid betoonde, was geen verrassing. PAN en ArcheoHotspots sluiten prima aan bij een veel bredere oriëntatie van het museum op nieuwe vormen van participatie van een breed publiek bij archeologie.

Nieuwe perspectieven

Met ingang van 1 maart 2022 zijn de PAN/ArcheoHotspot-medewerkers en administratie bij het RMO ondergebracht. Als nieuwe nationale coördinator ArcheoHotspots gaat de Utrechtse publieksarcheoloog en geschiedenisverteller Alexander van de Bunt aan de slag. De eerste grote PAN-oogst kwam al dit voorjaar als boek bij Matrijs uit: *Van vondst tot verhaal*. Gesprekken deze winter met bestaande en aspirant-ArcheoHotspots-locaties leverden prachtige input voor een participatief beleidsplan, op geheel nieuwe leest. Een landelijk congres over wat ons initiatief deelt met andere nieuwe bewegingen op het snijvlak van wetenschap, erfgoed en participatie, zal naar verwachting nieuwe perspectieven openen en een nieuwe agenda opleveren. Ook hebben we met RCE, OCW en RMO afgesproken om samen de cultuurfondsen te bewegen een apart loket te openen voor financiële ondersteuning van de ArcheoHotspot-locaties. Een mooie nieuwe versnelling voor participatie in de archeologie!

Verantwoording

Over de auteur

Riemer Knoop is voorzitter van de Stichting ArcheoHotspots.

► **Puzzelen met scherven. De unieke historische sensatie die aanraking van een authentiek oud voorwerp brengt kan zo ervaren worden.**